

ABİDİN DİNO’NUN RESİMLERİNDE YAŞAYAN EDEBİYAT

Aysun AYDIN¹

ÖZET

Abidin Dino Türk sanatında ayrıcalıklı yeri olan bir sanatçıdır. Dino, daha çok desen, karikatür ve heykel alanında çalışmıştır. Tiyatro oyunları, senaryolar ve çeşitli konularda yazdığı yazılar Dino'nun diğer alanlardaki üretkenliğinin de göstergesidir. Fotoğrafla ilgilenen sanatçı ayrıca futbol konulu bir belgesel çekmiştir. Sanatçılığının yanı sıra Dino, Türk Modern sanatı için oldukça karakteristik bir kültürel kişiliktir. Ayrıca politik bir kimlik olarak da bilinen Dino, sanat ve edebiyat dünyasıyla yoğun ilişkileri olan bir sanatçıdır. Dino'nun edebiyata olan ilgisi onun edebi konulu birçok eser ortaya koymasını sağlamıştır. Bu araştırmanın amacı, resim ve edebiyat ilişkisi bağlamında Abidin Dino'nun edebi konulu eserlerini incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Resim, Edebiyat, Abidin Dino

¹ aydinnaysun@gmail.com

THE LITERATURE WHICH LIVING IN ABIDIN DINO'S PAINTINGS

ABSTRACT

Abidin Dino is an artist who has a privileged place in Turkish art. Dino worked more of art of drawing, sculpture and cartoon. Theatre plays, scenarios and writings on various topics are also indicative of Dino's productivity in other areas. The artist, who interested in photography, has also shot a documentary film. In addition to his artistic works, Dino is very characteristic cultural personality for Turkish Modern Art. Dino, also known as a political identity, is an artist who has an intense relationship with the world of art and literature. Dino's interest in literature has made it possible to produce many works on literature. The purpose of this article is to examine the Abidin Dino's works on literary in the context of relationship between painting and literature.

Keywords: *Painting, literature, Abidin Dino*

Giriş

Sanat tarihi boyunca resim sanatı ve edebiyat arasında çok çeşitli ilişkilerin var olduğundan söz edilebilir. Genel anlamda sanat türleri arasında sürekli bir etkileşim vardır. Hatta sanat akımları bütün sanat dallarını etkilemekte ve yönlendirmektedir. Romantizm akımının hem edebiyat ve müzik alanlarında hem de resim ve heykel alanlarında yakın dönemlerde görülmesi bu konuya örnek olarak verilebilir (Akengin, 2012). Sanat türleri arasında görülen bu tür eğilimler genel olarak sanatsal yaratım sürecinin kültürel ve sanatsal birikim ile iç içe olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Edebiyat, resim, müzik gibi sanat türleri arasındaki ilişkilere bakıldığında bu ilişkilerin diğer etkenlerin yanında genelde konu ve içerik bağlamında geliştiği görülmektedir. Edebiyat ve resim türlerindeki ilişkide birtakım ayrıntılar mevcuttur. Öncelikle kitaplarda konunun daha iyi anlatılması için çizim ve resimlerin kullanılması ve kitap kapaklarının resimlenmesi edebiyat ve resim sanatlarını bir araya getiren örneklerdendir. Bir başka yönden ise resim ve edebiyatın daha niteliksel ilişki örnekleri vardır. Konular, karakterler, hikâyeler, tarihi olaylar bu iki ayrı sanat türü arasında ortaklıklar kurulmasına, birbirlerinden etkilenmesine neden olabilmektedir. Ressamların edebi eserlerden esinlenerek ürettiği birçok resim vardır. Mesela Honore Daumier, Pablo Picasso, Salvador Dali gibi büyük sanatçıların Don Kişot'u çeşitli biçimlerde sürekli resimlemesi buna güçlü bir örnektir. Bu bağlamda ele alındığında Türk Sanatında Abidin Dino'nun sanatsal üretimlerinde bir edebiyat-resim ilişkisi bulmak mümkündür. Dino, çağını anlayan, analiz edebilen ve çağdaşlarıyla ilişkiler kurarak üretimlerde bulunan bir sanatçı olarak özellikle edebiyat alanında etkilendiği eserlerle ilgili çalışmalar yapmıştır. Yaşar Kemal, Nazım Hikmet, Melih Cevdet Anday gibi döneminin yazarları ile dostluklar kuran Dino, bu dostluklar vesilesi ile kitap resimleme çalışmaları yapmıştır. Bu araştırmada Dino'nun öne çıkan kitap resimlerine örnekler verilerek incelenecektir.

Abidin Dino: Yaşamı, Eğitimi ve Sanatı

1913'te İstanbul'da doğan Abidin Dino'nun çocukluğu, İsviçre ve Fransa'da geçmiştir. 1925'te ailesiyle birlikte döndüğü İstanbul'da, Robert Kolej'deki öğrenimini yarıda bırakarak resim, karikatür ve edebiyatla uğraşmayı seçmiş, ilk karikatür ve desenleri 1930'larda Yarın gazetesinde, ilk yazıları Artist dergisinde yayımlanmıştır. Dino, 1933'te, sanatçı arkadaşlarıyla birlikte D Grubu'nun oluşumuna katılmıştır. 1934'te Atatürk'ün isteğiyle sinema öğrenimi görmek üzere Leningrad'a (Petersburg) gitmiştir. Len film Stüdyoları'nda Cumhuriyet'in 10. Yılında Türkiye'nin Kalbi Ankara filmini gerçekleştiren Sergey Yutkeviç'le çalışmıştır. Rusya'da Madenciler ve Altın Goller filmlerini çekmiştir. 1937'de Londra ve Paris'e gitmiştir. Paris'te Gertrude Stein,

Tristan Tzara ve Pablo Picasso gibi sanatçılarla dostluklar kurmuştur. 1938'de Türkiye'ye döndükten sonra İstanbul'da Avni Arbaş, Selim Turan, Nuri İyem gibi sonradan Yeniler adıyla anılacak bir grup ressamla birlikte Liman Sergisi'ni düzenlemiştir. Bu dönemde Ses, Yeni Ses, Yeni Edebiyat, Serveti Fünun, Uyanış ve Yeni Adam dergilerinde yayımlanan yazı ve çizimlerinde yeni bir gerçekçilik kavramı üzerinde durmuştur. 1941'de İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nca sürgüne gönderilmiştir. 1945'e değin Adana'daki Türk Sözü gazetesinde çalışmıştır; bu dönemde heykel yapmaya başlamıştır. 1952'de Paris'e yerleşmiş ve yaşamını orada sürdürmüştür. Paris'teki yaşamı boyunca Türk kültürüyle bağlantısını koparmadan ve Avrupa'daki güncel sanat gelişmelerini, yeni eğilimleri izleyerek özgün bir çizgi oluşturmuştur (Dino,2007:7). Onun, Picasso ve Cocteau'yu anımsatan kalın, gölgesiz "kontur" çizgilerinden oluşan desenleri çalışmalarının en karakteristik olanları arasındadır. Plastik bir duygu veren karikatür benzeri desenlerinde çizgi arabesk bir şekilde yer almaktadır (Şerbetçi,2008:46). Sanatçı, 1979 da Fransa'da Görsel Sanatlar Ulusal Birliği (UNAP) onur başkanlığına seçilmiştir. "1989'da Fransız Kültür Bakanlığı'nın "Sanat ve Edebiyat Altın Şövalye" nişanıyla ödüllendirilmesi, Abidin Dino'nun sanat yaşamında ulaştığı saygınlık noktasının yeni bir belgesi olmuştur. El motiflerinden oluşan heykeli 1993'te İstanbul-Maçka'ya dikilmiştir" (Özsezgin,2015,s.35).

Tansuğ'a, göre Abidin Dino, "Türkiye'deki etkin grup çabalarından sonra, Fransa'daki bütün kültür ve sanat çevreleriyle sıkı ilişkiler kuran, "Türk masalları" (Les Contes Turcs) gibi bir iş için giriştiği desen uğraşlarında başarılı bir düzey tutturan, yurt içi ve dışında geniş bir yapıt sergileme uğraşı veren bir sanatçıdır" (2012:254, 255).

Çok yönlü bir sanatçı olan Abidin Dino, ressam, yazar, çevirmen, karikatürist, film yönetmeni, editör, oyun yazarı, seramikçi, şair, sanat tarihçisi, folklor araştırmacısı kimlikleriyle farklı işler üretmiştir. Ancak en fazla resim ve edebiyat alanında etkinlik göstermiş hayatına ressam ve yazar olarak devam etmiştir. İyi bir yazar olarak kendini kanıtlamış olan Dino'nun Mimar Sinan üzerine uzun süren bir araştırması da bulunmaktadır. Basılmış ama oynanmamış "Kel" adlı oyunu vardır.² Ayrıca kitap çevirileri yaptığı da bilinmektedir. Dino'nun en çok eser verdiği bu iki sanat dalının (resim ve edebiyatın) arasındaki ilişkiye "Aynı özlemi duyan, iki dargın kardeş" başlıklı yazısında değinmiştir:

² <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/22778/001584107010.pdf?sequence=3>

“Mağara duvarlarında binler ve binlerce yıl sürecekti bu serüven.

Anlatı resme dönüşüncüye kadar öncelik çizgideydi.

Gel zaman git zaman resme eriştikten sonra, üçüncü aşamada tekrar iz'e ve çizgiye dönülmüş, böylece, yazının ilk biçimleri oluşmuştur.

Sümer Uygarlığı resim-yazıyı yaratacağı, (piktogram).

Mısır Uygarlığı simgesel-yazıyı yaratacağı, (hiyeroglif).

Çin Uygarlığı iki simgesel imgeyi tokuşturmakla kavramsal yazı yöntemini yaratacağı, (ideogram)

Bundan üç bin yıl önce tek ses karşılığı tek harfi icat eden Fenikeliler mi? İyi halt etmiş Fenikeliler. Böylece yazı ve resim üç bin yıl önce birbirinden ayrılacaktır.

Gerçi Çin, Japon, Arap el yazısı resim niteliğini sürdürmüştür az çok. Gutenberg'in basın teknolojisi ortalığı kasıp kavuruncaya kadar. Kaçınılmazdı bu. Ne olursa olsun, bambaşka araç gereçlerle, dargın iki kardeşin tek özlemi imge yaratmak olmuştur. Bir yandan sözcüklerle, öte yandan çizgi ve boyalarla imgeler çoğaldurmuş böylece” (Dino,1987:5).

Ayrıca resim ve edebiyat etkileşiminin Dino'nun resim üslubuna da yansıdığı görülmektedir. Bu konuda kendisi şöyle bir açıklama getirmiştir;

“...Doğu hat sanatı daha çok bir soyutlamadır. Kuşkusuz her hattat sözcükleri yazar. Ama en kutsal sözcükler bile, hattat için estetik arayışları için bir araçtır. İstanbul'da çok genç yaşında hat sanatıyla içli dışlı olduğumu daha önce söylemiştim sanıyorum. Bu da, daha o sıralar çizgiyle haşır neşir olmamı sağlamıştı. Yanılmıyorsam Alain'dir. “Çizgi insanoğlunun kendini en dolaysız dışa vurma biçimidir” diyen. Bunu insanoğlunun yarattığı ilk sanat yapıtlarında yani mağara resimlerinde de görmüyor muyuz? Daha işin başında çizgi öne çıkıyor, önem kazanıyor. Örneğin, niçin, hangi gereksinme ile bir hayvanı ya da insanı mağaranın duvarına çiziyordu atalarımız? Bunların arasında bugün ne olduğunu bilmediğimiz biçimler de var. Gerçekten bilmiyoruz, ilkin söz mü vardı, yoksa çizgi mi? Yoksa ikisi aynı anda mı gelişti? Ama benim bildiğim bir şey var. Çizgi de sözcükler gibi, çizmek de konuşmak gibi, bir gereksinmedir, kaçınılmaz hatta organik diyeceğim bir gereksinme.” (Dino,1995:113)

Kitap resimlerine değinmeden önce Dino'nun kültürel çevresine değinmek faydalı olacaktır. Dino'nun Adana'ya sürgün gitmesi orada yeni dostluklar edinmesine vesile olmuştur. Abidin Dino'nun Adana günleri, dönemin siyasi yapısından dolayı zorunlu ikametgâh yeri seçmek zorunda bırakılmasıyla başlamıştır. O dedesinin daha önce valilik yaptığı yer olan Adana'yı seçmek istese de Adana'ya gelmesi kolay olmamıştır. O zamanlar Halkevleri genel başkanı olan İçel Mebusu Ferit Celal Güven, İsmet Paşa'ya Abidin Dino'nun kalan bir yıllık sürgün hayatını Adana'da geçirmesini rica etmiştir. İsmet Paşa, o günlerde edindiği sanata duyarlılık nedeniyle ricayı kabul etmiştir. Abidin Dino, Mecitözü'nden Adana'ya gelmiştir. Abidin Dino'nun Adana'ya gelmesi ile

ağabeyinin yanına gelmek isteyen Arif Dino'nun da mecburi ikametgâh yerinde değişiklik yapması gerekmiştir. Nitekim Ferit Celal Güven'in gayreti ile iki isim Adana'da buluşmuştur. Ardından Güzin Dino, İstanbul Edebiyat Fakültesi'ndeki asistanlığını bırakıp Abidin ile evlenmek üzere yarıda bırakıp Adana'ya gelmiştir. Kısa bir süre sonra Adana'ya gelir. Kısa bir süre sonra Adana'da evlenmişlerdir. Nazım Hikmet'in Bursa cezaevinden koğuş arkadaşı olan Orhan Kemal'in de Adana'ya gelmesiyle Adana, sanatın konuşulduğu, üretimin olduğu bir kent haline dönüşmüştür. Bu dörtlü sıklıkla Halkevi bahçesinde, şimdilerde Abidin Dino Sanat Parkı olarak anılan parkta bir araya gelmişlerdir. Bu gruba Adanalı sanatseverler ile Yaşar Kemal, Ali Özgentürk, Selahattin Canka gibi isimlerinde katılması Adana'nın sanat anlamında en zengin olduğu dönemi oluşturmasına sebep olmuştur.³

Resim 1. Yaşar Kemal, Güzin Dino, Abidin Dino

Yaşar Kemal'in "Deniz Küstü" romanı için çizdiği ve roman gazetede tefrika edilirken yayımlanan, daha sonra da sergiye dönüştürülen desenleri üzerine şöyle demiştir Dino:

"Genellikle sergilere pek aldırış etmem. Fakat bu sefer iş başka sayılırdı, dosta düşmana karşı en büyük sergimi açacaktım, iki ay boyunca her gün, yarım milyondan fazla insan ister istemez çizgilerimi görecekti, yargılayacaktı. Resimlerimle birlikte gazete her gün İstanbul balıkçıların eline geçecekti, ya da Anadolu yaylasında Çorumlu, Kayserili, Sivash köylülerin eline varacaktı örneğin. Bir ömür boyunca resimlerimi asıl onlara göstermeyi düşlemiştim, emekçilere sergi açmayı kurmuştum, fırsat bu fırsattı. Yaşar

³ <http://www.altinsehiradana.com/Makale/abidin-dinonun-adana-yazilari/927/>

Kemal'in romanıyla kol kola, tuluat kumpanyası misali, Anadolu turnesine çıkıyorduk gümbür gümbür..."(Dino, 1980:28)

Abidin Dino'nun bu çalışmaları siyah beyaz desenlerden, lavilerden ve guvaş resimlerden oluşmaktadır. Deniz imgesini temel alan ve sanatçının bu imge dolayındaki düşsel-şiiirsel izlenimlerini yansıtan çalışmaları, aslında doğaya bir övgüdür. Deniz karşısındaki duyumsal izlenimler de denilebilir bu çalışmalara. (Tansuğ, 2015:43)

Yaşar Kemal Milliyet Sanat Dergisi'nde yayımlanan "Küsmeyen Resimler" başlıklı yazısında :“Bu resimleri görenler İstanbul'u daha iyi anlayacaklar, İstanbul'un, yaşamın, dünyanın tadına daha iyi varacaklar, bu resimleri görenler Deniz Küstü romanının tadına daha çok varacaklardır” demiştir.⁴

Yaşar Kemal'in "Deniz Küstü" adı eserinde olaylar İstanbul'da geçmektedir. Eser kentin tüm coğrafyasında gerçekleşen yozlaşmayı anlatır. Bu yozlaşma kendini karada insanların birbirini öldürmesi (Zeynel'in kahvede İhsan'ı öldürmesi) ile denizde ise; zengin olma tutkusuyla doğanın düzenini bozan insanların denizi ve denizde yaşayan canlıları yok etmeye çalışması (yunusların öldürülmesi) olarak kendini gösterir. Doğanın düzenini bozan insan, ancak deniz onlara ürün vermediği zaman “denizin küstüğünü” anlar. (Kemal,1978) Konusu itibariyle toplumsal gerçekçi romanın özelliğini taşıdığı görülmektedir.

Resim 2. Abidin Dino, Yaşar Kemal'in "Deniz Küstü" adlı kitabı için yaptığı çalışma, 1979 (1)

⁴ <https://issuu.com/adabeyi/docs/denizkustu>

Resmin merkezinde bir balıkçı teknesi bulunmaktadır. Aydınlık bir zemin üzerine siyah lekeler halinde figürler yerleştirilmiştir. Romanda deniz insanı olarak anlatılan karakterlerin betimlenmiş olduğu söylenebilir. Bu teknenin Selim Balıkçı'nın teknesi olduğu konusunda fikir yürütülebilir. Romandaki olaylar arasındaki karmaşıklık, figürlerin birbirine girmiş görüntüsü Abidin Dino'nun çalışmasında (Resim 2.) da görülmektedir.

Resim 3. Abidin Dino, Yaşar Kemal'in "Deniz Küstü" adlı kitabı için yaptığı çalışma, 1979 (2)

Resim 3' e baktığımızda dikkatimizi çeken ilk şey bir yunus ve elinde ucu sivri bir alet olan bir insan figürüdür. İki figürün üstünde yırtıcı büyük bir kuş ve onun yanında bir martı yer almaktadır. Yunusu öldürmeye çalışan insanın ayaklarının altında uzun saçlı kadınsı vücut hatlarına sahip olan devinim halinde bir insan figürü yer almaktadır. Resmin, romanda geçen yunusların öldürülmesini konu almış olduğu düşünülmektedir.

Abidin Dino'nun resimlediği bir başka Yaşar Kemal eseri "Yılanı Öldürseler" isimli romandır.

Resim 4. Abidin Dino, Yaşar Kemal'in "Yılanı Öldürseler" adlı kitabı için yaptığı çalışma

Resim 4. Abidin Dino'nun en başarılı kitap resimlerinden kabul edilen "Yılanı Öldürseler" kitabından bir örnektir. "Yılanı Öldürseler" kan davası yüzünden küçük yaşta bir çocuğun annesini öldürmeye zorlanmasını anlatır. Amcalarının Hasan'a verdiği silahla bütün canlıları öldürmeye başlayan Hasan küçük yaşta nefret duygusuyla tanışmıştır ve en sonunda annesini de öldürür. (Kemal,2017) Toplumun kanayan yaralarına değinmesi nedeniyle toplumsal gerçekçi eser özelliği taşır. Resim 4'te erkek çocuk, romandaki Hasan karakteridir. (Kemal,2017,s.7)Kitaptaki resimler noktasal olarak resmedilmiştir. Romandaki hüznü atmosfer parçalanmış hayatları anlatmak için böyle bir üslup seçildiği düşünülebilir.

Abidin Dino Yaşar Kemal'in "Ağrı Dağı Efsanesi" isimli kitabı için de çizimler yapmıştır.

Resim 5.Abidin Dino, "Ahmed'in: "Ne yapalım at benim kısmetimdir," dediği yerdir. Yaşar Kemal'in "Ağrı Dağı Efsanesi" kitabı için yaptığı çizim, s.15

Bir aşk destanı olan Ağrı dağı Efsanesi geleneklerini Mahmut Han'a karşı savunan Ahmet ile Gülbahar arasındaki aşk ilişkisini konu alır. Resimler metnin konusu ile bir bütünlük oluşturmaktadır. Eser romantik roman özelliği taşımaktadır. Abidin Dino tarafından can verilen sahnelerden bazıları aşağıda gösterilmektedir. Figürler kontur hatları ile aydınlık bir zemin üzerine yapılmıştır.

Abidin Dino'nun bir başka yazar/şair dostu da Nazım Hikmet'tir. İki dost birlikte zaman geçirmişler, görüşemedikleri zamanlarda mektuplaşmışlar, aralarındaki bağı koparmamışlardır.

Resim 6. Güzin Dino, Nazım Hikmet ve Abidin Dino

Kendisi Nazım Hikmet’le dostluğunun başlangıcını şu sözlerle anlatmaktadır:

“...Öyle sanıyorum ki ressamdan çok ozan dostum oldu. Bunların arasında Nazım’ın, doğrusu apayrı bir yeri vardır. Nazım’ı tanıdığımda, ben çiçeği burnunda bir karikatürist olarak çalışıyordum bir gazetede. Nazım ise aynı gazetede düzeltmen olarak çalışıyordu. İkimiz de hayatımızı kazanmak için bu işleri yapıyorduk...” (Dino, 1995:111)

Ve Dino şöyle devam etmektedir:

“...Birgün yayımlanacak ilk kitabını resimlemek isteyip istemediğimi sordu. Kitabın adı: Sesini Kaybeden Şehir’di. Bu kitap için birtakım şeyler çiziktirdim. Sanırım pek fena olmadı. Hayatım boyunca Nazım’ın son günlerine değin, hatta ölümünden sonra da onun yapıtıyla olan bu karşılıklı ilişki devam etti...” (Dino,1995:111)

Dino’nun Nazım Hikmet’in kitaplarını resimlemesi, Nazım’ın Dino’nun resimlerine şiirler yazması, birbirleri hakkında yazdıkları şiirler ve yazılar bu dostluğun arkadaşlığın birer somut delili niteliğindedir. Nazım Hikmet usta bir edebiyatçı ve Dino’ da usta bir ressamdır. Bu iki sanatçının dostluğu sanat alanında da iki alanın birbiriyle kaynaşmasını sağlamıştır.

Nazım Hikmet 1937 yılında uzun metraj olarak çektiği tek filmi Güneşe Doğru’da başrolde Abidin Dino’nun yirmi yaş büyük ağabeyi Arif Dino’yu oynatmıştır. Abidin o yıl 24 yaşındadır.⁵

Abidin Dino, 1968 yılında Nazım Hikmet’in Kuvayı Milliye isimli eserini resimlemiştir. “Resim-şiir arasındaki ilişki benim için her zaman önemli olmuştur.” diyen Dino kitaptaki şiirlerle uyumlu desenler yapmıştır.

Tansuğ’a (2015:48) göre, “Kuşkusuz Dino’nun illüstrasyon türündeki en seçkin dizilerinden biri, Nazım’ın “Kuvayı Milliye Destanı” için çizdiği desenlerdir. Ayrıca Nazım’ın yurtiçinde ve dışında yayımlanan kitaplarının kapaklarını da o yapmıştır.”

⁵ <http://www.kameraarkasi.org/makaleler/makaleler/abidindinodiyebiri.html>

Resim 7. Abidin Dino, Nazım Hikmet'in "Kuvayi Milliye" adlı kitabı için çizdiği desen, s.7, 2017

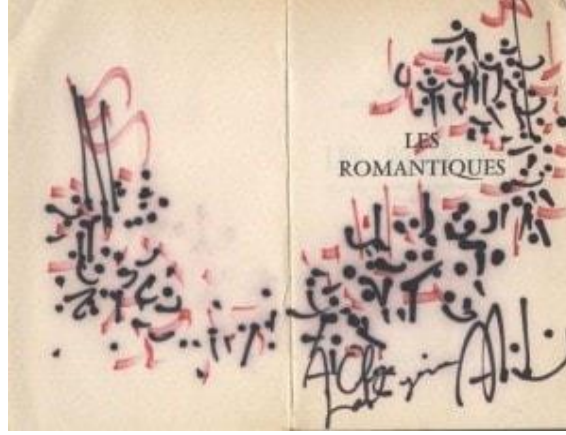
Nazım Hikmet'in 1939'da yazmaya başladığı ve 1941'de bitirdiği Kuvayi Milliye'si şairin Kurtuluş Savaşı'nı baplar halinde anlattığı bir destandır. Nâzım Hikmet'in yazdığı Kuvayi Milliye Destanı, aynı zamanda Kurtuluş Savaşı Destanı olarak da geçmektedir ve adından da anlaşıldığı üzere Türk milletinin dış güçlere karşı gerçekleştirdiği destansı Kurtuluş Savaşı'nı anlatmaktadır. Bu şiir kitabın da anlatılanların başında da Anadolu halkı geçmektedir. Yüzyıllardır savaşıyor fakir, cahil ama azimli Anadolu insanının bu vatan için yaptıkları anlatılmıştır. (Hikmet, 2017) Konusu itibariyle toplumsal gerçekçi bir eserdir.

Destanın içeriği ile Dino'nun deseni, içerik bakımından tutarlı bir bütünlük oluştururlar. Destanda yer verilen Anadolu insanı, Dino'nun deseni ile canlandırılmıştır.(Resim 7) Figürlerin yüzlerinde korkusuz, her an savaşa hazır bir ifade vardır. Bu da Nazım Hikmet'in dizelerindeki uyumu bize göstermektedir:

*"Onlar ki toprakta karınca,
suda balık,*

*havada kuş kadar,
çoktular.
korkak,
cesur,
cahil,
hâkim
ve çocukturlar...”(Hikmet, 2017:11)*

Resim 8’de Nazım Hikmet’in Paris’te “Les Romantiques”(Romantikler) adında yayımlanan kitabının giriş sayfasındaki Abidin Dino desenleri görülmektedir.

Resim 8. Abidin Dino, Les Romantiques, 1964

Paris sahaflarında, Nazım Hikmet’in son kitabının, ressam Abidin Dino tarafından desenlenip imzalanmış bir nüshası bulunmuştur. Nazım’ın 1962’de yazdığı ve Türkiye’de 1966 yılında basılan “Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim” adlı son kitabı, Fransa’da “Romantikler” adıyla yayımlanmıştır. Paris sahaflarında küflenmiş raflarda bulunan kitabın kapak ve birinci sayfasına son derece ilginç bir desen çizerek altına Fransızca- Türkçe “A Olga tatlı yârim, Abidin-Tatlı Yârim Olga’ya, Abidin” notunu yazmıştır. Kitap, 1920’lerden 1950’lere kadar birçok baskıya, acıya, sefaletle rağmen inandıkları düşünceler adına boyun eğmeden savaşıyan genç insanların öyküsü ile başkarakter Ahmet’in, İstanbul, Anadolu ve Sovyet Rusya’da geçen hikâyesini anlatır.⁶

⁶ <http://www.edebiyathaber.net/abidin-dinodan-nazimin-son-kitabina-desen/>

Nazım Hikmet'in "Enayi" adlı tiyatro oyununun 1965 yılında Dost Yayınları'ndan yayımlanan baskısının kapağında yer almıştır. ⁷

Resim 9. Abidin Dino, Nazım Hikmet'in "Enayi" adlı tiyatro oyunu için çizdiği desen, 1965

Selim Şengil'in yönettiği Dost Yayınevi tarafından 1965 yılında ilki yayımlanan ve Şerif Hulusi'nin yayına hazırladığı "Nazım Hikmet Şiirleri" serisinden bazı Abidin Dino desenleri Resim 10' da gösterilmektedir. ⁸

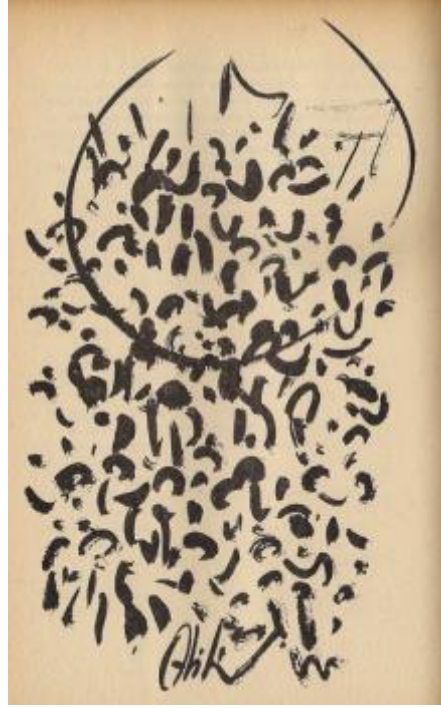
⁷ Hikmet, N. (1965) *Enayi*, Dost Yayınları

⁸ <http://evvel.org/ilgi/abidin-dino>

Resim 10. Abidin Dino, Nazım Hikmet'in kitapları için yaptığı 3 desen

Abidin Dino, Nazım Hikmet'in son eşi Vera Tulyakova'ya yazdığı Saman Sarısı adlı şiirini resimlemiştir.

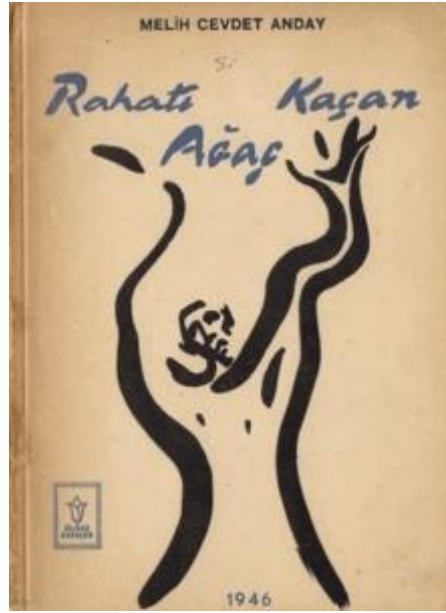
Resim 11. Abidin Dino, Nazım Hikmet'in "Saman Sarısı" adlı şiiri için çizdiği desen, 1970

Şiirde Abidin Dino'nun da adı sıkça geçmektedir. Resimde şiirsel bir dil kullanılmıştır. Dino'nun çoğu resminde olduğu gibi figürler birbiri içine geçmiştir. Küçük lekelerin oluşturduğu izlenim bir insan kalabalığını anımsatmaktadır.

Abidin Dino'nun kitaplarını resimlediği bir başka dostu da Melih Cevdet Anday'dır. Dino, Melih Cevdet Anday'ın *Rahatı Kaçan Ağaç* isimli kitabının kapak resmini yapmıştır. Anday "Bir Kişiliğin Romanı" başlıklı yazısında; Dino'nun kitap resimlerine şöyle bir yorumda bulunmuştur:

*"Abidin Dino "illustration"u "araç" olmaktan çıkarmış az bulunan sanatçılardan biridir. Bundan ötürü ona "Kitap ressamı" denilmesini yadırgamışumdur. Kitap ressamlığını küçük gördüğümünden mi?... Hayır. Abidin için bu işin, bütün işleri arasında bir iş olduğunu bildiğimden. Grieg'i, Peer Gynt müziği için nasıl görüyorsak, Abidin'i de kitaplar için öyle görmeliyiz. Benim ilk şiir kitabım "Rahatı Kaçan Ağaç"ın kapağını da o çizmişti."*⁹

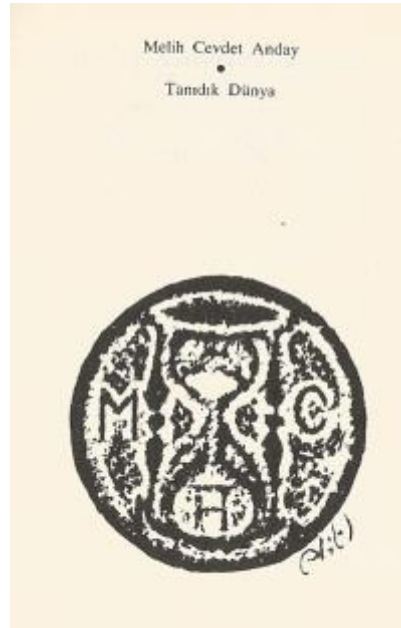
⁹ <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/22778/001584107010.pdf?sequence=3>

Resim 12. Abidin Dino, Melih Cevdet Anday'ın "Rahatı Kaçan Ağaç" kitabındaki desen, 1946

Çizim dış kontur hatları ile yalın bir şekilde yapılmıştır. Ağacın gövdesinden beliren insan yüzüne benzer bir yüz bulunmaktadır. Yüzünde huzursuz, Anday'ın şiirindeki gibi "rahatı kaçmış" bir ifade vardır.

Dino Melih Cevdet Anday'ın "Tanıdık Dünya" isimli şiir kitabını da resimlemiştir (Resim 13).

Resim 13. Abidin Dino, "Tanıdık Dünya" kitap illüstrasyonları, 1984, s.1

Sonuç

Yirminci yüzyıl Türk Resminin önemli isimlerinden biri olan Abidin Dino, hiç kuşkusuz ki Türk Modern Sanatı'nın en ilginç isimlerinden biri olarak, arkasında yavaş yavaş çözülen gizlerden oluşan; yorumlanması, anlamlandırılması kolay olmayan bir kültürel miras bırakmıştır. Ressam, yazar, çevirmen, karikatürist, film yönetmeni, editör, oyun yazarı, seramikçi şair, sanat tarihçisi, folklor araştırmacısı kimlikleriyle farklı işler üreten Dino çok yönlü bir kültür adamıdır. İlk bakışta karışıklık gibi gözükken kavramları bünyesinde barındırırken, günümüzde “disiplinlerarası” olarak tanımlanan tavrın öncüsü olan Abidin, Modernizm'i yorumlarken Türkiye'deki köklerden yola çıktığı için, Türk Modernizmi'nin anahtar odaklarını oluşturmuştur.¹⁰ Bu makalede iki farklı sanat disiplini olan resim ve edebiyat ilişkisi üzerinden Abidin Dino'nun çalışmaları incelenmiştir. Dino'nun, kültürel çevresinin genellikle şair ve yazarlardan oluşması vesilesi ile yaptığı kitap resimleme çalışmalarının bu iki sanat dalının birbiriyle etkileşime geçip birbirlerini zenginleştirmesine olanak sağladığı sonucuna varılmıştır.

Kaynaklar

- Akengin, G. (2012). *Sanat Dalları Arasındaki Etkileşim ve Dil*. Karadeniz Araştırmaları, sayı 33, 139-146
- Anday, M.C. (1946). *Rahatı Kaçan Ağaç*. (Birinci Baskı). İstanbul: Yeditepe Yayınları
- Anday, M.C. (1984). *Tanıdık Dünya*. (Birinci Baskı). İstanbul: Adam Yayınları
- Dino, A. (1980). *Deniz Küstü*, Milliyet Sanat Dergisi, 8.sayı
- Dino, A. (1987). *Aynı Özlemi Duyan İki Dargın Kardeş*. İstanbul: Milliyet Sanat Dergisi, s.164, s.5
- Dino, A. (1995). *Kısa Hayat Öyküm*, (Birinci Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Dino, A. (2007). *Kısa Hayat Öyküm*, (Üçüncü Baskı), İstanbul: Can Sanat Yayınları
- Hikmet, N. (1965). *Enayi*, (Birinci Baskı). Ankara: Dost Yayınları
- Hikmet, N. (2017). *Kuvayi Milliye* (Abidin Dino'nun Desenleriyle), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. İkinci Baskı

¹⁰ http://www.e-skop.com/skopbulten/modernizm-turk-modernizmi-abidin-dino/1206#_edn6

- Hikmet, N. (1964). *Les Romantiques*, (Birinci Baskı), Paris: Les Editeurs Français Reunis
- Hikmet, N. (1970). *Yeni Şiirler*, (İkinci Baskı). Ankara: Dost Yayınları
- Hikmet, N. (1965). *Jokond ile Si-Ya-U / Taranta – Babuya Mektuplar / Benerci Kendini Niçin Öldürdü*, (Birinci Baskı). Ankara: Dost Yayınları
- Kemal, Y. (1978). *Deniz Küstü*. (Birinci Baskı). İstanbul: Milliyet Yayınları
- Kemal, Y. (2017). *Yılanı Öldürseler*. (Yirmibeşinci Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Özsezgin, K. (2015). *Kategorik Sınıflandırmanın Dışında Bir Sanatçı, Abidin Dino*. (Birinci Baskı). İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş
- Şerbetçi, F. (2008). *D Grubu Sanatçılarının Türk Resim Sanatının Gelişim Sürecine Kazandırdığı Farklı Bakış Açıları*, Yüksek Lisans Tezi, Edirne
- Tansuğ, S. (2012). *Çağdaş Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Tarus, İ. (1947). *Tarus'un Hikâyeleri*. (Birinci Baskı). İstanbul: Ticaret Dünyası Basımevi

İnternet Kaynakları

- <http://www.altinsehiradana.com/Makale/abidin-dinonun-adana-yazilari/927/>
- <http://www.kameraarkasi.org/makaleler/makaleler/abidindinodiyebiri.html>
- <http://www.cafrande.org/sen-mutlulugun-resmini-yapabilir-misin-abidin-isin-kolayina-kacmadan-ama/>
- <http://evvel.org/tanidik-dunya-resimleri-abidin-dino>
- <http://www.edebiyathaber.net/abidin-dinodan-nazimin-son-kitabina-desen/>
- <http://evvel.org/ilgi/abidin-dino>
- http://www.e-skop.com/skopbulten/modernizm-turk-modernizmi-abidin-dino/1206#_edn6
- <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/22778/001584107010.pdf?sequence=3>